

Program ramowy przedmiotu METODOLOGIA BADAŃ SPOŁECZNYCH (pedagogicznych)

Przedmiot studiów: **Metodologia badań społecznych**

Kierunek studiów: **Pedagogika**

Rok/semestr studiów: **I r. magisterskich studiów uzupełniających** – semestr zimowy (studia stacjonarne i niestacjonarne)

Formy zajęć: wykłady (15 godz.), ćwiczenia (15 godz.)

Prowadzący wykłady: *prof. dr hab. Jan Grzesiak*

ćwiczenia : *dr Kornelia Ćwiklak (st. stacj.), mgr Hanna Dworzyńska (st. niestacj.)*

I. CELE I ZADANIA PRZEDMIOTU

Celem studiowania w ramach przedmiotu jest przyswojenie wiedzy z dziedziny badań pedagogicznych - ze szczególnym wyeksponowaniem kompetencji i zadań przypadających nauczycielom i wychowawcom w tym zakresie wobec współczesnych przemian społecznych i oświatowych.

Na podstawie przyswajanej wiedzy student powinien umieć:

- określać i interpretować podstawowe pojęcia z zakresu metodologii pedagogiki w powiązaniu z innymi naukami i przedmiotami studiów (w szczególności metody i techniki badań pedagogicznych, a także pedagogika ogólna, psychologia, dydaktyka, teoria wychowania, pedagogika społeczna),
- analizować i interpretować wyniki badań empirycznych publikowane w wybranych wydawnictwach dla nauczycieli,
- dokonywać ewaluacji wybranych rozwiązań praktycznych i wskazywać bardziej skuteczne sposoby oddziaływania pedagogicznego nauczyciela wobec zdiagnozowanego przez siebie zjawiska,
- projektować procedury postępowania badawczego w zależności od postawionych celów badawczych (a także od przedmiotu i zakresu badań)

II. TREŚCI KSZTAŁCENIA

Wykłady:

Metodologiczna baza współczesnych nauk społecznych – orientacja pozytywistyczna i humanistyczna. Geneza i rozwój koncepcji badania zjawisk społecznych. Ewolucja znaczenia terminu „metodologia”. Dystynktywne cechy ontologiczne, epistemologiczne i metodologiczne doktryny pozytywistycznej i humanistycznej. Spory o mechanizmy rozwoju nauki. Kumulatywna i rewolucyjna koncepcja rozwoju nauki. Paradygmat jako instrument regulujący procesy eksploracji naukowej. Modelowe cechy współcześnie uznawanych paradygmatów naukowych: pozytywistycznego, humanistycznego, krytycznego i postmodernistycznego. Ilościowe i jakościowe badania zjawisk społecznych. Geneza i historyczna zmienności ilościowych i jakościowych procedur badawczych – spór o metodologiczną komplementarność badań ilościowych i jakościowych. Próby łączenia badań ilościowych i jakościowych. Wyjaśnianie i rozumienie jako główne procedury eksplanacyjne. Hermeneutyka jako procedura osiągnięcia rozumienia. Teorie naukowe – ich funkcje wewnątrznaukowe i społeczne: spór o istotę teorii naukowej (strukturaliści i funkcjoniści). Problem i kryteria testowalności teorii. Prawa nauki – ich rodzaje, weryfikacja i falsyfikacja jako procedury sprawdzania praw. Problem wartościowania w badaniach społecznych: pozytywistyczny postulat aksjologicznej neutralności nauk społecznych. Współczesne poglądy na prawomocność wartościującego stanowiska badacza. Obecność wartościowania na poszczególnych etapach procesu badawczego. Wartościowanie jako element metodologii badań. Badania typu *action research*. Etyczne problemy terenowych badań empirycznych. Postmodernistyczna wizja nauki i jej funkcji społecznych.

Metodologia a funkcje pedagogiki jako nauki. Ewaluacja i zmiana w procedurze badań pedagogicznych. Znaczenie metodologii w ewaluacji zmian i prowadzeniu reform oświatowych. Metodologiczne aspekty pedagogiki w ocenie jakości pracy współczesnej szkoły (placówki oświatowo – wychowawczej) – w pracy nauczyciela.

Podstawowe kategorie badawcze pedagogiki (empirycznej, prakseologicznej, hermeneutycznej). Budowanie teoretycznej wiedzy pedagogicznej na gruncie badań empirycznych.

Ogólne założenia metodologii badań pedagogicznych (cele, problemy, hipotezy, zmienne, wskaźniki). Dobór metod i technik badawczych – jako warunek rzetelności w poznawaniu prawdy naukowej. Teoretyczne podstawy opracowywania wybranych narzędzi badawczych (kryteria).. Zasady modelowania sytuacji działaniowej i tworzenia dyrektyw pedagogicznych.

Metody opisowe a metody eksperymentalne. Przetwarzanie i analizowanie zgromadzonych danych źródłowych – metody skalowania, konstruowanie indeksu, analiza dwu- i wielozmiennowa. Statystyka i wnioskowanie statystyczne w metodologii badań pedagogicznych (empirycznych, prakseologicznych oraz hermeneutycznych). Badania korelacyjne oraz nieinwazyjne pomiary zjawisk pedagogicznych (w tym zachowania człowieka w sytuacjach edukacyjnych i w środowisku pozaszkolnym).

Rodzaje i zasady interpretowania wyników danych źródłowych. Kryteria recenzji a struktura i układ treści pracy badawczej o problematyce pedagogiczno - psychologicznej.

Seminarium naukowe z udziałem studentów – problematyka ustalona wg zainteresowań studentów (lub zapotrzebowania społecznego w środowisku lokalnym).

Ćwiczenia:

Ustalanie i rozpoznawanie cech zmiennej – normalizacja i wskaźniki w odniesieniu do wybranych zjawisk pedagogicznych.

Procedura postępowania badawczego w pedagogice – zwłaszcza w pomiarze jakości pracy w edukacji szkolnej i pozaszkolnej.

Opracowywanie założeń metodologii badań pedagogicznych (cele, problemy, hipotezy, zmienne, wskaźniki).

Dobór metod i technik badawczych – jako warunek rzetelności w poznawaniu prawdy naukowej. Praktyczne opracowywanie wybranych procedur (i narzędzi) badawczych w oparciu o założenia teoretyczne.

Zasady opracowywania wyników badań i danych źródłowych. Zakres treści i zasady opracowywania opinii i ekspertyz pedagogicznych.

Zasady i formy prezentacji wyników badań pedagogicznych. Edytorskie opracowanie pracy magisterskiej (pedagogicznej).

Przykłady tematycznych zajęć ćwiczeniowych:

- analiza wybranych procedur badawczych opublikowanych w wybranych wydawnictwach nauczycieli,
- analiza porównawcza wybranych narzędzi badawczych – dostosowanych do celów badawczych (z uwzględnieniem przedmiotu i zakresu badań),
- opracowywanie typowych procedur postępowania badawczego w związku z obranym tematem opracowania (np. własnej pracy magisterskiej),
- określanie i uzasadnianie doboru metod i technik badawczych względem sformułowanych zamiarów badawczych (w tym poprawne formułowanie problemów i hipotez badawczych),

- konstruowanie wybranych narzędzi badawczych – do konkretnego celu (np. arkusz obserwacyjny do badań korelacyjnych),
- określenie kryteriów analizy – ewaluacji (wartościowania) wybranych przypadków zaczerpniętych z praktyki (objętych diagnozą, terapią lub profilaktyką pedagogiczną),
- praktyczne opracowywanie procedury i przeprowadzenie pilotażowego badania obranego zjawiska pedagogicznego, np.:
 - a) rozwijanie zamiłowań czytelniczych (nie tylko lektur) wśród uczniów poszczególnych klas,
 - b) rozeznanie uczniów w treści lektur szkolnych i lektur uzupełniających;
 - c) łączenie elementów edukacji kulturalnej z kształceniem programowym w toku edukacji elementarnej;
 - d) korelacja w zjawiskach edukacyjnych np. pomiędzy czytaniem a rozumieniem zadań (przyrodniczych, technicznych, matematycznych itp.);
 - e) wartości preferowane przez uczniów klas początkowych;
 - f) umiejętność wartościowania wybranych obiektów i zachowań przez uczniów;
 - g) analiza procesu edukacji zintegrowanej dziecka pod kątem kształtowania systemu wartości (jakich?) wśród uczniów;
 - h) kształtowanie systemu wartości (jakich?) w toku zajęć w szkole i w środowisku pozaszkolnym uczniów;
 - i) rozpoznawanie i rozwijanie uzdolnień uczniów w szkole i poza nią;
 - j) relacje pomiędzy szczeblem nauczania w klasach początkowych a edukacją w przedszkolu i w starszych klasach szkoły podstawowej;
 - k) wykorzystywanie zasobów bibliotecznych w edukacji szkolnej i w edukacji pozaszkolnej
 - l) inne wg zainteresowań studenta – w uzgodnieniu z prowadzącym zajęcia.

III. Efekty kształcenia – umiejętności i kompetencje

Rozumienie podstawowych paradygmatów wiedzy naukowej i specyfiki badań ilościowych i jakościowych;
 krytycznej postawa wobec wybieranych narzędzi badawczych;
 racjonalne stosowanie wybranych orientacji badawczych w badaniach własnych.

IV. Wymagania na zaliczenie przedmiotu:

Rozeznanie przestudiowanych co najmniej 2 źródeł książkowych z zakresu programu przedmiotu (w tym jedna z wykazu literatury podstawowej).
 Opracowanie procedury i narzędzi badawczych oraz samodzielne przeprowadzenie badania obranego zjawiska pedagogicznego (w węższym zakresie), a następnie przedstawienie sprawozdania z przeprowadzonych badań w formie komunikatu (co najmniej jednego).
 Zaliczenie kolokwium z zakresu problematyki wykładów i ćwiczeń w formie prezentacji seminaryjnej.
 Egzamin końcowy obejmuje 2 etapy: 1) rozwiązanie testu egzaminacyjnego oraz 2) rozmowę egzaminacyjną (z której mogą być zwolnieni ci studenci, którzy zostali wyróżnieni za aktywny udział w zajęciach i za rozwiązanie testu w formie pisemnej).

Va. Literatura podstawowa:

- Brzeziński J., Elementy metodologii badań psychologicznych. PWN. W-wa 1980.
- Chmielewska B., Metodologia i metody badań społecznych ze szczególnym uwzględnieniem diagnozy. WSiP, Słupsk 1985.
- Frankfort-Nachmias Ch., Nachmias D., Metody badawcze w naukach społecznych. Zysk i S-ka. Poznań 2001.
- Gnitecki J. Metodologiczne problemy pedagogiki empirycznej. UZ. Z.Góra 1989.
- Gnitecki J. Metodologiczne problemy pedagogiki prakseologicznej. UZ. Z.Góra 1996.
- Gnitecki J., Elementy metodologii badań w pedagogice hermeneutycznej. Z.Góra 1995.
- Hajduk E., Hipoteza w badaniach pedagogicznych. WSP. Z. Góra 1993.
- Grzesiak J., Statystyka w metodologii badań pedagogicznych. UAM WPA. Kalisz 1996.
- Jałmużna T., Michalska I., Michalski G. (red.), Konteksty i metody w badaniach historyczno-pedagogicznych. Impuls. Kraków 2004.
- Konarzewski K., Jak uprawiać badania oświatowe. Metodologia praktyczna. WSiP. W-wa 2000.
- Łobocki M., Wprowadzenie do metodologii badań pedagogicznych. Impuls. Kraków 1999.
- Muszyński H., Wstęp do metodologii pedagogiki. PWN. W-wa 1971.
- Nowak S., Metodologia badań społecznych. PWN. W-wa 1985.
- Such J., Wstęp do ogólnej metodologii nauk. UAM. Poznań 1973.
- Palka S. Metodologia. Badania. praktyka pedagogiczna. GWP. Gdańsk 2005.
- Wroczyński R., Pilch T. (red.), Metodologia pedagogiki społecznej. Ossolineum 1974.
- Zaborowski Z., Wstęp do metodologii badań pedagogicznych. Ossolineum 1973.

Vb. Literatura uzupełniająca:

- Bereźnicki F., Prace magisterskie z pedagogiki. USz. Szczecin 2000.
- Beverdige W.I.B., Sztuka badań naukowych. PZWL. W-wa 1963.
- Czerwiński M., Kultura i jej badanie. Ossolineum 1985.
- Dutkiewicz W., Podstawy metodologii badań (do pracy magisterskiej i licencjackiej z pedagogiki). Kielce 2001.
- Ferguson G.A., Takane Y., Analiza statystyczna w psychologii i pedagogice. PWN. W-wa 2004.
- Gnitecki J., Supernauczanie. Perspektywy nowej edukacji. UAM. Poznań 1998.
- Janicka-Panek T., Skuteczność zintegrowanej edukacji wczesnoszkolnej po trzech latach reformy. Kraków 2002.
- Kobyłecka E., Rozpoznawanie wartości przez uczniów szkół średnich w procesie edukacji. Z. Góra 1998.
- Kowalewski Z., Nauki społeczne a rozwój społeczny. IW. PAX 1971.
- Metodologiczne problemy pedagogiki. Pr. zbiorowa. PWN. W-wa 1967.
- Nowacki T., Tecznka biograficzna ucznia, PZWS, Warszawa 1977.
- Ostrowska U., Dialog w pedagogicznym badaniu jakościowym. Impuls. Kraków 2000.
- Palka S., Warunki efektywności nauczania w szkole średniej. WSiP, Warszawa 1977.
- Palka St.(red.), Orientacje w metodologii badań pedagogicznych. UJ. Kraków 1998.
- Pieter J., Poznawanie środowiska wychowawczego. Ossolineum, Wrocław 1969.
- Podgórecki A., Charakterystyka nauk praktycznych. PZWS, Warszawa 1962.
- Poplucz J., Optymalizacja działania pedagogicznego. USI. Katowice 1982.
- Rusiecki J. Nauczyciele okresu transformacji. Próba diagnozy zawodu. WSP. Olsztyn 1999.

Siemieniak H., Procesy organizacji i ewaluacji pedagogicznej w szkole. UŚl. Katowice 1988.

Sołtys, M.K. Szmigiel, Doskonalenie kompetencji nauczycieli w zakresie diagnozy edukacyjnej. ZamKor. Kraków 2003.

Such J., Problemy weryfikacji wiedzy. PWN. W-wa 1975.

Warsicka A., Stopień opanowania cichego czytania a powodzenie dziecka w nauce szkolnej. UAM, Poznań 1977.

Węglińska M., Jak pisać pracę magisterską. Impuls. Kraków 2002.

Wilgocka-Okon B., Dojrzałość szkolna a środowisko. PZWS, Warszawa 1972.

Wiłkomirska A., Ocena kształcenia nauczycieli w Polsce. ISP. W-wa 2005.

Wybrane artykuły z czasopism pedagogicznych i materiały z konferencji naukowych, których treści zawierają wyniki badań uzyskanych według przyjętej procedury badawczej.

Inne źródła wg uzgodnień z prowadzącymi zajęcia.